

AZ AMERIKAI ELNÖKVÁLASZTÁS

Egy órával azelőtt még a clevelandi Public Hallban voltam, a negyvennyolc állam republikánus delegátusai — a Borah szenátorra eső tizenkilenc szavazat jelentéktelen ellenzéki sége mellett—Alfred Mossman Landonban, Kansas állam kormányzójában állapodtak meg, mint a republikánus párt elnökjelöltjében. Lehet, hogy Mussolini és Goebbels értenek a tömegtüntetés megrendezéséhez; de hogy a republikánus párt irányítói felveszik velük a versenyt, ahhoz kétség nem férhet. A Public Hall óriási méretű terme tömve volt. A delegátusok, nők, férfiak egyaránt, tomboltak, ordítottak, sikongtak, sivítottak. Nincs az a természetes és mesterkél t hang, amely ne zúgott volna végig a Public Hallon. Valami kirobant naivság áradt el a hatalmas helyiségben, a lázas lelkesedésnek, a demokratikus márnak olyan árama, amelyet felejthetetlen élménynek kell nevezni; ugyanakkor azonban a politikai ravaszságnak szelleme is érvényesült ebben a hangtornádóban. S amikor Landon kormányzó beleegyező táviratát felolvasták (mert a kormányzó topekai otthonában várta a döntést), érezhető volt, hogy az ezrekre rúgó tömeg visszhangja annak a felfogásnak, amelynek lényege, hogy az egyéni szabadság és a kezdeményezés kiváltsága a maga eszményi és gyakorlati távlatában az az amerikai hagyomány, amelyért — Roosevelttel szemben — Landon személyén át a republikánus párt síkraszáll. Hogy Landon válaszában az alkotmánymódosítás esetleges szükségességével és a gyermekmunkára vonatkozó feltételekkel kapcsolatban olyan elvek is voltak, amelyek Roosevelttel programjának és céljainak hatását tüntetik fel, ami más szóval annyit jelent, hogy a republikánus párt az eddiginél mélyebb szociális lelkiismerettel indul az elnökválasztási harcba, arra nyilvánvalóan a delegátusok és általában a jelen voltak túlnyomó többsége egyáltalában nem gondolt. Amikor a zenekar a „Star Spangled Banner”-be, az amerikai nemzeti himnuszba fogott s a közönség énekkel kísérte a zenekart, az az érzés uralkodott a Public Hallban, hogy a demokrácia ráismert a maga lehetőségeire s Roosevelttel az őszi választások alkalmával kemény harcot kell majd folytatnia ellenfelével. Előtte való nap a republikánus tömeg Hoover mellett tüntetett, aki meglepően tartalmas beszédet mondott; ez a tüntetés erkölcsi sikert jelentett a volt elnök számára, de gyakorlati jelentőségét nem lehetett komolyan

venni. A tüntetés gyakorlati jelentősége akkor kezdődött, amikor a delegátusok majdnem egységes határozata után a lelkesedés összpontosodott a kansasi kormányzó személyében. Landon olyan ellenfél, akivel Rooseveltnek számolnia kell.

Hogy az idejében amerikai elnökválasztási harcok lélektanát megértsük, egy csomó mozzanatra kell utalnunk, amely szervesen összefügg az amerikai választások természetével. Olyan országban, mint amilyen Amerika, politikai tekintetben sok az érzelmi infantilizmus. Azaz nagyon is fontos, hogy az elnökjelölt a tömeg szempontjából rokonszenves egyéniség-e vagy sem. Hoovernek, akit még ma is a republikánus párt vezérének tekintenek, szenttelen természete sokat ártott, viszont Franklin D. Rooseveltnek kétségtelenül használt emberségessége, meleg, közvetlen hangja, amely például nagyszerűen hat a rádióban. Rooseveltt úgy beszél, mintha az amerikai nép nagybácsija volna, akinek hangjában és modorában temérdek a vigasztaló balzsam. Amikor Rooseveltt fenyeget, akkor sem érezni, hogy titokban megrázza öklét; modorával, bájjával meg tudja fékezni a szertelen akarokat, a söpredéktiltakozásokat is. Népszerűsége, jóllehet csökkent, ma is erősen észlelhető. Népszerűségéhez természetesen hozzájárult az a körülmény, hogy jótékonyági intézkedéseivel, „relief” programjával elfogadható kenyeret biztosított a munkanélküliek millióinak s észszerű az a feltevés, hogy ezek a milliók a legközelebbi elnökválasztás alkalmával nem fognak róla megelégedni. Maguk a vezető republikánusok alig bíznak abban, hogy Landonnak sikerül diadalt aratnia Rooseveltt felett. A republikánusok egyik tekintélyes vezéréntől értesültem arról, hogy a párt azért állapodott meg inkább Landon, mint Borah személyében, mert Landon legyőzése esetében Rooseveltt győzelme nem látszik annyira kivételesnek; s ugyanez a republikánus vezér közölte velem azt is, hogy a párt az igazi harcot 1940-ben akarja megvívni. Landon, Borah mellett, ismeretlen politikai egyéniség, viszont ügyes taktikára vallott, hogy a republikánusok őt szemelték ki elnökjelöltnek, mert olyan tulajdonságai vannak, amelyekkel egykönnyen megnyerheti az amerikai tömegek hódolatát és elismerését. Azért hangsúlyoztam fentebb, hogy Roosevelttnek számolnia kell Landonnal, mint komoly ellenféllel. Jó családapa, eléggé közvetlen természetű ember, mezőgazdasági környéken nőtt fel, de az ipari és kereskedelmi érdekeltiségekkel is összeköttetésben áll, megnyerő mosolyú, anélkül hogy mosolya erőszakoknak látszanék, s amit ugyancsak nem szabad elfelejteni: a lakása verandáján elhangzott beszédében, amelyet Topeka város ezrei hallgattak meg s a rádióan át az amerikai nép milliói, meghatott hangjával nemcsak a maga egyéni gyöngédségét éreztette, hanem elismeréssel adózott feleségének is. Persze nem vonom kétségbe Landon kormányzó őszinte ragaszkodását feleségéhez, de jogos az a feltevés, hogy ösztönös politikai ítélőképességével hatott az amerikai nők érzélgősségére. Rooseveltt felesége intelligens asszony, azonban túlsókat fecseg s túlsókat firkál. Ismételten olyan természetű megjegyzést hallottam, hogy mikor ér rá háziasszonykodni Mrs. Rooseveltt, tekintettel arra, hogy annyit szerepel a közéletben! Az

amerikai politikusnak nemcsak azt kell tudnia, hogy kit vesz el feleségül, de az asszonynak is tudnia kell, hogy kinek a felesége.

Ámde ezeken a tisztára személyi, szinte azt mondhatnám impresszionisztikus jelenségeken kívül más tényezők is érthetővé teszik, hogy Roosevelttel miért nem intézheti el kézlegyintéssel politikai ellenfelét. Az emberi természet igen könnyen felejt s ez a megállapítás vonatkozik azokra az amerikai tőkésekre is, akik a Wall Street összeomlása idejében, pusztán gazdasági életérdekük hangját követve, úgy érezték, hogy a forradalmat megelőzendő mégis kívánatosabb Roosevelttel a washingtoni elnöki székben, mint bárki más. Azzal tisztában voltak, hogy Hoover után nem jöhet republikánus elnök; Roosevelttel illetőleg arra gondoltak, hogy gazdag, ennél fogva a magántulajdon elvét nem fogja félrelökni, s mélyek amerikai hagyományai, ennél fogva a „rugged individualism“ szempontját sem fogja összetaposni. Ma pedig ugyanezek a tőkésék arra hivatkoznak, hogy annakidején kötélnek álltak, amikor feltételezték, hogy Roosevelttel, noha tudták róla, hogy szeszélyes és romantikus lélek, az érdekeikkel összeegyeztethetetlen álláspontra mégsem helyezkedhetik. Szocializmussal, kommunizmussal s mindenfajta más verziójú radikalizmussal vádolják az elnököt, azt teljesen figyelmen kívül hagyva, hogy az új Amerika legválságosabb korszakában úgyahogy mégis megtartotta a kapitalizmus egyensúlyát. Az amerikai szocialista párt néhány hét előtti clevelandi konvencióján élesen állást foglalt Roosevelttel szemben, a többi között azt hangoztatva, hogy Roosevelttel szemben semmi köze a szocializmushoz. Viszont a szocialista pártnak ez a kijelentése nem akadályozta meg a tőkés osztály képviselőit olyan jellegű propagandában, amelynek élén Roosevelttel szemben vezetett szocializmusa ellen irányul. Dorothy Thompson, az ismert újságíró, Sinclair Lewisnak, a világhírű amerikai regényírónak felesége Roosevelttel szemben művészi vérmérsékletű egyéniségnek nevezi. Véleménye szerint azért veszedelmes államférfiú, mert hangulatai bírókra kelnek ítélőképességével s gyakran hangulatai aratnak győzelmet ítélőképessége felett. Roosevelttel szemben ellenségei most már ott tartanak, hogy orvosi véleményeket is kijátszanak vele szemben, azt állítva, hogy megbízhatatlansága, következetlensége, féket nem ismerő kísérletező hajlama régi kórságára, az „infantil paralysis“-re vezethető vissza. Ez persze nevetséges állítás, de akik megint hatalomra szeretnének vergődni, azok semmiféle eszköztől nem riadnak vissza, csak hogy céljukat megvalósítsák. S noha ezek a vádak inkább negatív, mint pozitív természetűek, minden bizonnyal — tömeghatás szempontjából — megkönnyítik Landon helyzetét, amit Roosevelttel szemben éppen olyan jól tud, mint ellenfele.

Mindamellett azok a vádak, amelyek szerint Roosevelttel szemben gúzsba köti az amerikai szabadságot, hogy mágikus hangjával eltitkolja alattomos szándékait s túlságos közvetlenségével megmetyelje a tekintélytisztelést, eltörpülnek a csakugyan komoly vádak mellett, amelyeknek lényege a következő: Roosevelttel szemben tudják be a dollár értékének csökkentését, az infláció Damokles-kardjának állandó veszedelmét, a megsúlyosított adókat, a lustaság kitenyésztését s

az okot arra a félelemre, hogy annak a szörnyű költsézésnek, amelybe az elnök belerántotta az országot, előbb-utóbb Amerika katasztrofális következményekkel adja meg az árát. Ugyancsak Rooseveltnek tudják be a bürokratizmus garázdálkodását, a központi hatalom elmélyítését olykor keményen érintve az egyes államok jurisdikcióját s őt vádolják azzal, hogy a demokratikus amerikai életben elhintette az eddig ismeretlen osztályöntudat magvát. Mint a gyerek, aki fölösleges kíváncsiságból szétöri játékszerét, hogy titkaiba belelásson, Roosevelt is — ellenségei vádja szerint — széthányt sok olyan dolgot, amelyhez nem lett volna szabad hozzányúlania. Humanizmusa egyenességét kétségbevonják, működése gyakorlati jelentőségét tébolyítónak mondják, s a megteremtett munkaalkalmakat „bluff“-nek. Még mindég tíz millióra rúg a munkanélküliek száma, s a kormánytól kijelölt segélyek s a szövetségi hatóságoktól ellenőrzött kikényszerített tevékenységek, a vádak szerint, nem oldották meg az ország égető problémáit. Hajlandók feltételezni, hogy Roosevelt újjáavasztása esetén konzervatívabb lesz, mint jelenlegi működésében, de attól tartanak, hogy esetleges konzervatív hangfogójával sem tudja elejét venni azoknak a diszharmonikus következményeknek, amelyeknek okai mostani működésében fellelhetők. Ezek a vádoló ellenfelek, nemcsak politikai elfogultságból, hanem elvitathatatlan meggyőződésből arra is hivatkoznak, hogy Roosevelt bizonyos korszerű európai politikai eszmék és taktikák nyomdokain halad, ilymód szakítva az amerikai hagyományokkal, azzal az elemi amerikai felfogással, hogy politikai, társadalmi és gazdasági téren Amerikának nincs mit tanulnia Európától. Támadásaik olyan élesek, felháborodásuk olyan viharos, hogy Roosevelt értékeit ha akarnák sem tudnák meglátni. Még azt az érvet sem fogadják el meggyőzőnek, hogy Roosevelt megakadályozta az amerikai gazdasági és társadalmi élet teljes összeomlását s hogy bármi hibát követett el, azt jóhiszeműségével kell magyarázni, nem pedig öntudatos romboló szándékkal. A republikánus mogulok szerint — s dühökben szívesen vállalkoznak a jövőmondó szerepére — a jövő amerikai történetírók Franklin D. Rooseveltről úgy fognak megemlékezni, mint az Amerikai Egyesült Államok legvégzetesebb hatású elnökéről, aki ugyan értett a szép szavakhoz s a lucskos időre is ráfogta, hogy kellemes s a kietlen pusztaságot is kinevezte termékenynek, de működésével csak ártott az országnak.

A tárgyilagos megfigyelő, aki ettől az amerikai politikai örvénytől messze áll vagy ha nem messze, legalább kívül, minden különösebb megerőltetés nélkül észreveheti a vádak igazsága és alaptalansága közötti különbséget. Először is nyilvánvaló, hogy a Roosevelt-adminisztráció kezdetén jelentkezett temérdek remény közül nagyon sok szavakba fült; az is nyilvánvaló, hogy Roosevelt valóban fölösleges kiadásokba verte az országot s amikor a farmereket akarta kielégíteni, akkor az ipari érdekeltségeket mellőzte, s amikor az ipari érdekeltségeket akarta megnyugtatni, akkor a kereskedelmi érdekeltségek tyúkszemére hágott, s amikor a nagy tömegek létfenntartó követeléseinek eleget akart tenni, akkor — munkanélküliségüket figyelembe véve — olyan eszközökhöz volt kénytelen folyamodni, amelyek által

összeütközésbe került a dolgozókkal és a számítókkal. Azt viszont ma még nem lehet végérvényesen megállapítani, hogy tevékenysége minden mozzanatát összevéve a mérleg a javára szól-e vagy pedig ellene. Rooseveltnek a zűrzavarban kellett rendet teremtenie, nem pedig a rendben építenie. S az amerikai összeomlás a republikánus uralom idejében történt, tehát a republikánusok önmagukat vádolhatják — a sokat hangoztatott világválságon kívül — azzal, hogy Amerika megszűnt a prosperitás hazája lenni. Ahhoz kétség nem férhet, hogy Rooseveltt a „kisembert“ a maga felfogásának megfelelően az amerikai viszonyok keretében igyekezett felkarolni; az is igaz, hogy még a négerek egy részét is, akik a polgárháború óta csökönnyösen kitaranak a republikánus párt mint a rabszolgaszabadság szimbóluma mellett, szembehelyezkedve a demokrata párttal, megnyerte a demokrata párt részére. Végül az is igaz, hogy Rooseveltt a szociális lelkiismeretnek olyan valóságát honosította meg Amerikában, amely előtte ismeretlen volt. Hogy szociális lelkiismeretével sokan visszaélnek, hogy immár azok is inkább lajhárosodnak, akik munkaalkalomhoz juthatnának, hogy több baklövés követte működését, mint harmonikus eredmény, azt talán legbizalmasabb hívei is beismerik egymás között, de igen kérdéses, hogy a hagyományokhoz dogmatikusan ragaszkodó republikánus elnök jobban oldotta volna meg feladatát.

Rooseveltt a csoda megvalósítására nem volt képes. S még azok is, akiken segített, a „csoda“ hiányát fájlatják. Annak ellenére valószínű, hogy újra bekerül a washingtoni elnöki székbe. De, amint említettem, Landon komoly ellenfélnek kell tekintenie. Komolyabbnak, mint amilyennek hónapokkal azelőtt látszott, amikor nevét először hajították bele elnökjelölő szándékkal az amerikai köztudatba. Ha valahol, Amerikában értenek egy név vagy program propagálásához. Elvégre Uncle Sam országa a hirdetés hazája, s ahol még Jézus Krisztusról is olyan könyvet írtak, amely szerint legkülönb ügynöke volt az isteni gondolatnak, ott a republikánus elnökjelöltről is el tudják hitetni, hogy megválasztása esetén bűvös pálcájával elővarázsolja a sors sötétségéből a prosperitás fényét. Viszont a propagálást megkönnyíti az a körülmény, hogy Alfred Mossman Landon kansasi kormányzó személyében olyan tulajdonságok észlelhetők s „platformjában olyan elvek fejeződnek ki, amelyek megfelelnek az amerikai ízlésnek és gondolkodásnak. Jellemző a „platformnak ez a kitétele: „We invite all Americans irrespective of party, to join us in defense of American institutions.“ Szóval az „amerikai intézményeket“ akarja Landon megvédeni Roosevelttel szemben. Mi a jelentősége ennek a kijelentésnek? Miért hathat azokra az amerikaiakra is, akik esetleg szegényebbek a templom egerénél? Ha egy francia politikus nacionalista szándékkal a „gloire“ fogalmát használja, vagy egy náci demagóg az „árja“ fölényt, akkor ugyanazt a lélektani szempontot követi, mint Landon, amikor az „amerikai intézményeket“ hangsúlyozza. A fogalom azonos az egyéni szabadsággal, azzal a felfogással, hogy az állam ne avatkozzék polgárai működésébe, azzal a meggyőződéssel, hogy Rooseveltt önkényes

intézkedései homlokegyenest ellenkeznek mindazzal, ami szeplőtlenül amerikai, azaz egyértelmű az „amerikai intézményekben“ szimbolizált egyéni szabadsággal. Jó „Bauernfängerei“ kitétel ez, de hatásos! S Landon programjában, amely természetesen hivatalos programja a republikánus pártnak, minden egyes ígéretét erre a tradicionális amerikai felfogásra építi. Akár az alkotmányos kormányról beszél, akár a munkanélküliség fokozatos megszüntetéséről, a mezőgazdasági problémákról, a vámkérdésről, az üzleti életről, a szövetségi és állami tevékenységről, bármiről beszél is, minden ígéretének, minden tervének gerince az egyéni szabadság, amelynek jelképe az „amerikai intézmények“ fogalma. Landon minden bizonnal őszintén hisz abban, hogy az ember sikerét az egyén jelleme és kezdeményező képessége határozza meg; ebben a tekintetben feltétlenül hű amerikai hagyományaihoz. S az amerikaiak jelentékeny százaléka, még a sikertelenek nagy serege is, vallja, hogy mindenki a maga szerencséjének kovácsa, és csak némiképpen meg kell változni a viszonyoknak s minden rendben lesz. Az a szociális tervszerűség, amely Roosevelttől jellemzi, hiányzik Landon programjából; itt-ott, amint említettem, a Roosevelttől hangsúlyozott szociális elvek visszhangját észrevehetjük Landon programjában, de legtöbb kijelentése nem a tervszerűség huszadik századbeli felfogásán alapszik, hanem az egyéni kezdeményezés elvének amerikai hagyományai alapján. S ámbátor a „platform“ befejezéséből azt olvassuk, hogy a republikánus párt a „modem feltételeket“ figyelembe veszi, mégis az az érzésünk, hogy ezek a „modem feltételek“ még mindig közelebb állanak a múlt *laisser faire*, *laisser aller* álláspontjához, mint a mai kor követelményeihez.

NÉHANY NAP TELT EL a fenti cikkmegírása óta. Közben szükségessé vált a kiegészítése azzal az információval, hogy a republikánus és a demokrata párttal elégedetlenek harmadik pártba tömörülnek, amelynek „Union Party of the United States of America“ a neve. A párt elnökjelöltje William Lemke northdakotai kongresszusi képviselő. Lemket Coughlin detroiti lelkész, az országos hírű „rádió-pap“ támogatja, s minden valószínűség mellett szól, hogy dr. Townsend, az öregek nyugdíját irányító mozgalom alapítója híveit Lemke mellé állítja, sőt az „Union Party“ az ősszel meggyilkolt louisianai politikusnak, Huey Longnak követőire is számít. Attól nem kell tartani, hogy az új párt jelöltjét megválasztja az amerikai nép. Viszont indokolt feltevés, hogy a farmerszavazatok, amelyekben William Lemke, a northdakotai ügyvéd és kongresszusi képviselő s volt állami főügyész bízik, számottevőek lehetnek, s szintúgy azoknak a szavazatai, akik sem Roosevelttel, sem pedig Landonnal nincsenek megelégedve. Amerikai politikai jósok szerint a Lemkére eső szavazatok inkább Rooseveltnak fognak ártani, mint Landonnak, de semmiesetre sem annyira, hogy Roosevelttel vereségére vezessenek.